

G4 steden zetten in op een circulaire economie: Steden zijn de motor van de transitie.

Uitdaging

Grondstoffen dreigen schaars te worden door een groeiende bevolking en toenemende welvaart in de wereld. Alhoewel de zorgen over de toekomst toenemen lijkt de samenleving niet snel genoeg in beweging te komen. En tegelijkertijd zien we dat individuele bedrijven, startups, bewoners, onderzoeksinstituten en overheden kiezen voor een meer circulaire aanpak. Door het gewoon te doen, het experiment aan te gaan en te leren. Want een circulaire economie biedt kansen: meer banen, meer toegevoegde waarde, minder materiaalgebruik en minder CO₂ uitstoot.

De overgang van een lineaire naar een circulaire economie vergt een systeemverandering of transitie. We staan voor een uitdaging: een echt andere manier van denken, werken en leven. Er is nog weinig praktijkervaring. We zijn op zoek naar technische, economische en maatschappelijke/sociale innovaties die ons -sneller- helpen richting een circulaire economie.

Nederland circulaire hotspot

Nederland loopt voorop in het nadenken over andere manieren van productie, distributie en consumptie. En er ontstaat steeds meer interesse in dit positieve alternatief voor ons huidige systeem: behalen van duurzaamheidsdoelstellingen en tegelijkertijd het op de langere termijn realiseren van duidelijk betere bedrijfseconomische resultaten. Daarom hebben bedrijven, overheden en kennisinstellingen in het kader van het Nederlands voorzitterschap van de EU gezamenlijk een visie en campagne ontwikkeld: "Nederland als circulaire hotspot". Belangrijke elementen zijn: de noodzaak voor opschaling van innovaties, nieuwe vormen van financiering en financiële incentives, successen zichtbaar maken, nieuwe rollen en samenwerking, het makkelijk maken voor consumenten om slimme keuzes te maken. Het resultaat 'Nederland circulaire hotspot' is aangeboden aan de premier tijdens de Innovatie estafette op 14 april 2016.

Stedelijke schaal

De stedelijke regio biedt de juiste schaal voor het verder concretiseren van 'Nederland als circulaire hotspot'. Stedelijke regio's hebben de grootste netwerken en meeste onderlinge verbindingen, creativiteit en knooppunten van kennis en handel om in de praktijk aan de transitie naar een circulaire economie te werken en innovaties te realiseren. Iedere stedelijke regio heeft een eigen mix van economische activiteiten waarbij de meeste resultaten te behalen zijn maar de uitdagingen van de circulaire stad komen overeen (denk aan Amsterdam (bouw/voedsel/circulaire gebiedsontwikkeling), Rotterdam (haven/biobased), Utrecht (bouw/Smart Sustainable District/Healthy Urban Living), Den Haag (Binckhorst Creatieve Zone, The Hague Security Delta). Dat geldt vooral voor de benodigde combinatie van economische (bijv. deeleconomie; werkgelegenheid), technische (bijv. big data) en ook sociale innovaties (bijv. consumenten worden ook producenten).

Bovendien is de lokale overheid de schakel naar inwoners. Cruciaal in de omslag naar een circulaire economie is dat iedereen op elk niveau mee doet. Bestuurders, directeurs van bedrijven maar ook onze inwoners. De stedelijke regio is daarmee essentieel voor het bereiken van de nationale transitie naar een circulaire economie.

De markt is aan zet, G4 zet in op versnelling

In een circulaire economie gaan we slim om met energie, water, grondstoffen en voedsel. Het is een economie waar 'afval' een grondstof is en energie komt van duurzame bronnen. Circulair, want schaarse grondstoffen worden teruggewonnen én ingezet om nieuwe (financiële of andere vormen van) waarde te genereren. Dat vraagt om nieuwe modellen voor productie, consumptie, (regionale) distributie en logistiek. Om zo de beweging van 'bezit' naar 'gebruik' en het 'delen' van producten te versnellen. De circulaire economie levert daarmee een belangrijke bijdrage aan het toekomstbestendiger maken van de Nederlandse economie.

Bedrijven en consumenten zijn aan zet: zij trekken de transitie naar een circulaire economie. En de G4 steden nemen gezamenlijk het initiatief om bedrijven en bewoners hierbij actief te helpen om zo deze beweging te versnellen. Samen met bedrijven, bewoners en kennisinstellingen starten we toonaangevende en innovatieve projecten met aandacht voor de benodigde technische, economische en sociale innovaties. Door op regionale schaal samen te werken en te leren vanuit de praktijk vergroten we de gezamenlijke slagkracht als partner voor inwoners, bedrijven, kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties. Waarbij we optimaal gebruik maken van het aanwezige talent in onze steden. En we zorgen waar dat nodig is dat zaken ook anders geregeld worden zodat bijvoorbeeld wetten en regels ons niet in de weg staan.

Wat doet de G4

De G4 bieden de stedelijke omgeving aan als proefgebied voor circulaire gebiedsontwikkeling en circulaire bedrijvigheid. De vier steden delen actief de kennis en ervaring met andere steden en het Rijk om zo ook nationaal de versnelling naar een circulaire economie voor elkaar te krijgen. En zetten ook in op internationale samenwerking met andere steden. Zowel via bestaande als nieuwe samenwerkingsverbanden en netwerken. Tevens zet elke stad in op het uitvoeren van specifieke innovatietrajecten die kenmerkend zijn voor de betreffende stad. Waarbij het uitgangspunt is dat deze innovaties opgeschaald kunnen worden in de eigen stad én in andere steden.

Samengevat zetten we als G4 in op het realiseren van circulaire steden:

1. Kenniscirculatie en een lerende economie

Lineaire processen zijn vervangen door circulaire processen waarbij gebruikers van de stad slim omgaan met water, energie, reststoffen en grondstoffen.
Het stedelijk metabolisme is inzichtelijk, zichtbaar en toegankelijk voor iedereen in de stad.

2. Afval = grondstof: geen afval meer de stad uit

Lokaal wordt afval gebruikt als nieuw materiaal en produceert de stad geen afval meer.
Producten worden zoveel mogelijk gerepareerd of als componenten opnieuw ingezet.

3. Een circulaire economie en samenleving

Circulair handelen heeft ook gevolg voor het gebruik en aanschaf van producten door consumenten. Dit leidt tot meer vraag naar werk in de sfeer van onderhoud, reparatie en demontage. Ook dragen deze activiteiten bij aan lokale werkgelegenheid.
Consumenten kiezen voor producten van gerecycled materiaal en er is een bloeiende deeleconomie. Bedrijven, MKB en startups maken producten van het afval uit de stad.

4. Circulair bouwen en transformeren: lokaal en schaal

Bestaande gebouwen worden beschouwd als de grondstofbanken voor de stad.
Nieuwe gebouwen worden demontabel en flexibel gerealiseerd.

5. Gemeentelijke organisatie = circulair: van wens naar praktijk

Circulair en innovatiegericht inkopen is de nieuwe standaard.
Belemmeringen op stedelijke schaal zijn weg genomen.
Circulariteit is uitgangspunt voor ons handelen.

Wat moet er anders

Een circulaire economie realiseren kunnen we alleen voor elkaar krijgen als steden en het Rijk samen op trekken met bedrijfsleven, kennisinstellingen en bewoners. De G4 steden roepen daarom het Rijk op om een aantal zaken actief op te pakken. Concreet vragen de G4 steden aan het Rijk om in te zetten op:

➤ *Wet- en regelgeving*

Huidige wet- en regelgeving staat de transitie naar een circulaire economie in de weg. Conform de wet Milieubeheer kunnen bedrijven in de diverse stedelijke bedrijfsterreinen de afvalstoffen van hun bureaus nu niet gebruiken als grondstoffen voor hun eigen bedrijfsproces. Voor het vervoer van afval, het experimenteren met afval of een afwijkende manier van compostering: er zijn complexe vergunningen en certificeringen nodig. Een verschil in toepassing van deze vergunningen en certificeringen houdt bovendien de ontwikkeling van een Europese circulaire economie tegen.

Zo worden waardevolle grondstoffen vernietigd in plaats van hoogwaardig hergebruikt.

Het incorporeren van circulaire aspecten (van afval naar grondstof, circulaire criteria) in nationale en Europese wetgeving schept helderheid naar de markt en biedt bedrijven kansen om het eigen 'afval' in te zetten als 'grondstof' bij een ander bedrijf. Zo ontstaan nieuwe verdienmodellen en nieuwe bedrijvigheid.

- I&M: Vervang het woord 'afval' uit de relevante wetgeving zoals de wet Milieubeheer door grondstof of een vergelijkbare term die aansluit bij de nieuwe werkelijkheid van een circulaire economie.
- I&M: Toets de nieuwe Omgevingswet en bijbehorende Amvb's op de bijdrage aan de transitie naar een circulaire economie.
- BZK: Circulaire criteria voor gebouwen (zoals gebruik secundaire materialen, gebouwpaspoort) verankeren in het Bouwbesluit (en de opvolger van het Bouwbesluit: het Besluit Bouwwerken Leefomgeving).
- Rijk: Actief streven naar Europese criteria t.a.v. de definitie van afvalstoffen, reststoffen, grondstoffen en processen voor de circulaire economie. Daarbij hoort onder meer een actieve ondersteuning van de North Sea Resources Roundabout.

➤ *Inkoop en aanbestedingsbeleid*

Criteria voor circulair inkopen van producten en diensten én criteria voor circulair bouwen zijn bovenwettelijk. En in de huidige nationale wetgeving is sprake van beperkte klantbescherming bij bouwprojecten. Daarnaast zijn secundaire materialen nog beperkt beschikbaar. En producten worden niet ontworpen om later te worden hergebruikt op componentniveau of materiaalniveau.

- EZ: Zoveel mogelijk circulaire criteria voor producten en diensten wettelijk vastleggen in de Aanbestedingswet. Want circulaire criteria kunnen alleen – bijvoorbeeld bij gronduitgifte - via tenders op vrijwillige basis worden uitgevraagd. Gemeentelijke ambities zijn zo alleen via marktwerking te realiseren en dat levert grotere onzekerheden op of gestelde ambities ook daadwerkelijk worden gerealiseerd.
- BZK: De wet- en regelgeving binnen het Nederlands Bouwrecht zodanig aanpassen dat aannemers en installateurs ook in de fasen na oplevering verantwoordelijk blijven voor de circulaire prestaties van het gebouw.
- EZ: Stimuleren van een markt voor secundaire materialen bijvoorbeeld door het mogelijk te maken om wettelijk een bepaald percentage secundair en biobased materiaal voor te schrijven in de aanbesteding.

- EZ: Productverantwoordelijkheid uitbreiden tot het ontwerp: focus op hergebruik van producten.

- *Fiscaal systeem*

Het huidige fiscale systeem belemmert consumenten, bedrijven en gemeenten om op economische gronden te kiezen voor het gebruik van secundaire materialen en om consumptiegoederen te repareren in plaats van te vervangen.

Nu kopen consumenten vaker nieuwe producten dan dat bestaande producten worden gerepareerd. En opdrachtgevers vragen bij bouwprojecten zelden om secundaire bouwmaterialen. Want belasting op arbeid is nog steeds veel hoger dan belasting op primaire grondstoffen. Dus producten gemaakt van secundaire grondstoffen kunnen meestal niet concurreren met primaire grondstoffen.

 - Rijk: Vergroenen van het fiscaal systeem door te kiezen voor een verschuiving van de belasting op arbeid naar de belasting op grondstoffen. Dit is cruciaal voor de transitie naar een circulaire economie en het stimuleren van een markt voor secundaire grondstoffen. Zo worden bijvoorbeeld de reparatiebranche en de maakindustrie gestimuleerd.

- *Financiering*

De financiële sector lijkt nog steeds terughoudend als het gaat om financiering van circulaire bedrijvigheid, nieuwe businessmodellen (lease constructies) en circulaire bouw inclusief sloop.

 - Rijk: expliciet maken dat ook de nationale overheid kiest voor de transitie naar een circulaire economie en deze inzet vastlegt in het Rijks brede programma Circulaire Economie. Volgens de bankensector (bron: RWS 'Beleidsverkenning circulaire economie in de bouw. 18 december 2015') is er genoeg geld om te investeren in duurzame nieuwbouw. Men wacht bij investeringen nog op een signaal van de overheid dat er ook echt sprake is van een gezamenlijk gedragen vernieuwing.
 - Rijk: geef banken de mogelijkheid om de 'groen beleggen' portefeuille uit te breiden naar circulaire bouwprojecten. Dit kan als nadere uitwerking van het Rijks brede programma Circulaire Economie worden opgenomen. Banken geven in hetzelfde onderzoek van RWS namelijk aan dat zij bijvoorbeeld hun – fiscaal voordelige – 'groen beleggen'-portefeuille zouden willen uitbreiden naar de bouw, maar hebben daarvoor toestemming van de nationale overheid nodig.
 - Rijk: samen met G4 mogelijkheden onderzoeken om een financiële impuls tot verduurzaming te realiseren via bijvoorbeeld een gedifferentieerde WOZ-heffing op basis van de duurzaamheidsprestatie van een gebouw. De gebruiker of eigenaar van een gebouw met een goede duurzaamheidsprestatie betaalt minder WOZ-belasting; degene met een slecht presterend gebouw meer. Zo ontstaat er een incentive voor duurzaamheid en meer circulaire gebouwen (nieuw en bestaand). Uiteraard moet dit gebaseerd worden op een betrouwbaar certificaat, vergelijkbaar met een voor consumenten betaalbare versie van BREEAM of LEED of dergelijke certificaten.

Oproep

De G4 steden roepen het bedrijfsleven en het Rijk op om gezamenlijk en voortvarend de transitie naar een circulaire economie te versnellen. G4 vraagt het Rijk om in het Rijks brede programma circulaire economie concrete maatregelen en kaders op te nemen om wet- en regelgeving, inkoop- en aanbestedingsbeleid en het fiscaal en financieel systeem 'circulair proof' te maken. Zodat het bedrijfsleven daadwerkelijk de transitie naar een circulaire economie kan realiseren:

- 'Afval' waar mogelijk vervangen door grondstof in wet Milieubeheer en toekomstige Omgevingswet en bijbehorende Amvb's.
- Criteria voor circulair bouwen opnemen in het Bouwbesluit en toekomstige Besluit Bouwwerken Leefomgeving.
- Bouwpartijen zoals aannemers en installateurs ook na oplevering verantwoordelijk maken voor de circulaire prestaties van het gebouw.
- Vergroenen van het belastingstelsel.
- Banken de mogelijkheid bieden om de 'groen beleggen' portefeuille uit te breiden naar de bouw.
- Samen met G4 mogelijkheden onderzoeken om financiële impuls te realiseren voor het verduurzamen van gebouwen bijvoorbeeld via gedifferentieerde WOZ-heffing. Gebaseerd op betaalbaar en betrouwbaar certificaat.

Versie 29 september 2016

Amsterdam, Den Haag, Rotterdam, Utrecht